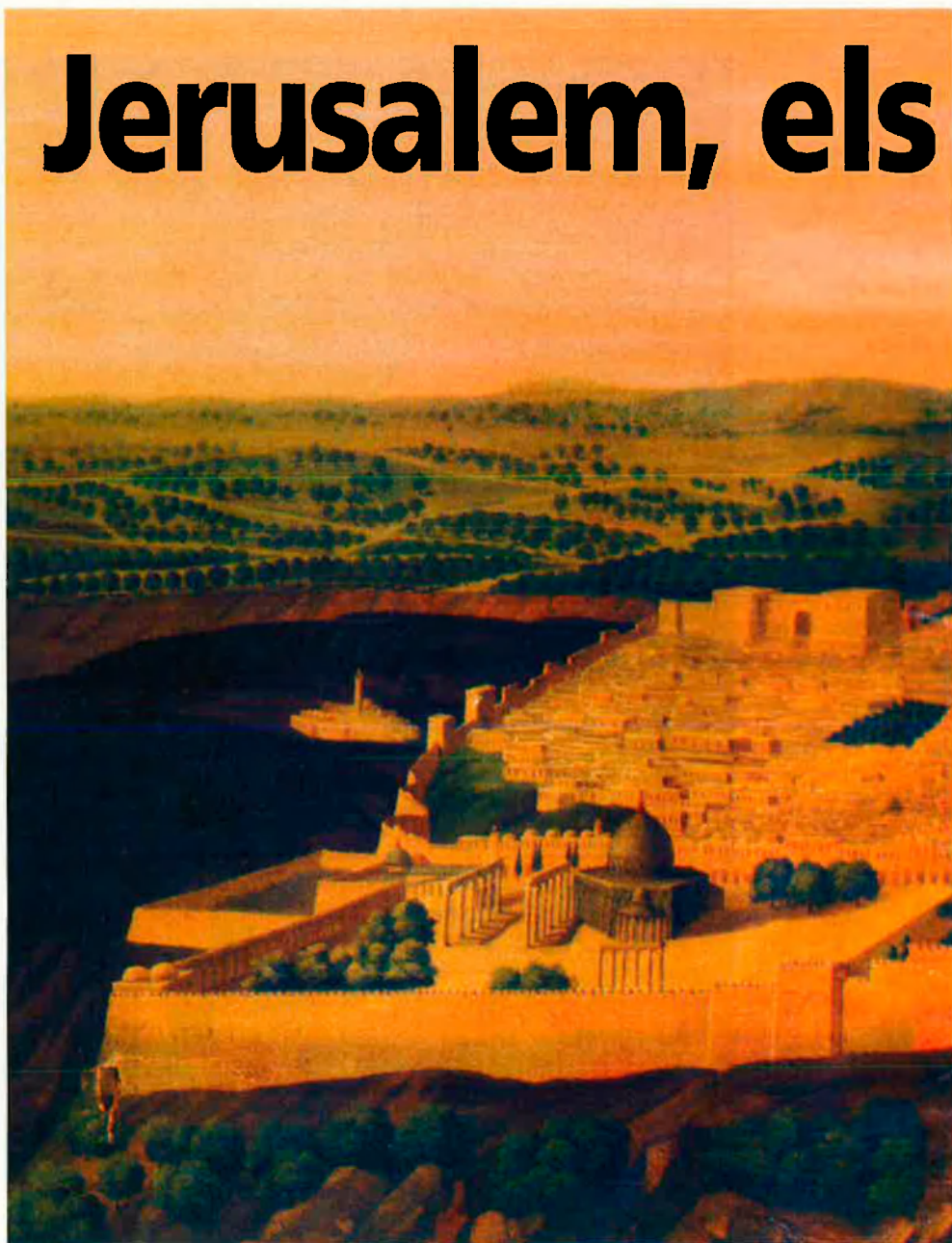

Durant trenta segles els homes han fet d'aquesta ciutat l'objectiu de les més sangonoses batalles i el pretext de les matances més atroces. Déu la va escollir tres vegades per encarnar-s'hi i és així que tres religions monoteistes reivindiquen actualment la possessió d'allò que a l'Edat de Bronze fou un poble construït sobre un tossal, i que és avui la capital del dolor dels homes. Encastada en les roques, daurada sota el sol del matí, blanca en la calor del migdia, rosa foc en el crepuscle, Jerusalem.

Jerusalem, la ciutat de cúpules d'or i de sostres plans, sempre aureolada d'una llum transparent i vibrant, acariciada per un aire lleuger que barreja els vents eixuts del desert amb les olors fruitades de figueres i les oliveres de les se-

ves valls. Jerusalem, *Yeruixalaim*, un nom que roda, que flueix, en una remor enganyosa. Però aquesta dolçor és mentida i aquesta bellesa, engany. Per Jerusalem, els homes s'han batut, dones i nens han estat feroçment assassinats, les cases incendiades, les muralles derruïdes i els temples arrasats. Sempre en nom de Déu. Del mateix Déu, únic però adorat d'una manera di-

ferent pels jueus, pels cristians, pels musulmans. Aquesta ciutat, santa entre totes, que mai no acaba de lloar els seus cultes, ha encès passions durant mil·lennis. I n'encén encara.

Fa cinc mil anys, damunt d'un tossal, es va construir un poble de Canaan, de l'Edat del Bronze, protegit per un mur que hom acaba de reconstruir, instal·lat sobre un esperó rocós que domina una font, la font de Gihon. Però tot va començar dos mil anys després. Va ser devers el 2.500 aC que va aparèixer per primera vegada el nom de Jerusalem: gravat en unes tauletes on els escribes consignaven, per maleir-los, els noms dels enemics. Un d'aquests "textos d'execració" menciona *Uruixalim*. A quina amenaça respon? Potser a l'aparició dels hiksies que, baixant del

tres amors de Déu

nord sobre les terres de Canaan havien d'envair més endavant la vall del Nil?

Durant cinc segles es perd la traça d'Uruixalim. Només en trobem un esment a la primeria del segle XIV abans de la nostra era, quan el rei Abdi Hepa, últim sobirà de Canaan, vassall d'Egipte, envia al seu amo, el faraó, demandes incessants d'ajuda militar. "Els habiru ja han pres Ruixada. Avancen pertot arreu. Àdhuc les guarnicions de Núbia s'han revoltat. Abandonareu, senyor, Jerusalem?" Però el faraó Akhenaton encalça uns altres somnis. Egipte perd Canaan i la Síria meridional, lliurades a les tribus en lluites incessants. Jerusalem cau a mans dels jebuseus. Quan els hebreus, que tornaven d'Egipte conduïts per Moisès, arriben dos segles més

tard davant el país de Canaan, Jerusalem, rebatejada amb el nom de Jebus, no era sinó un petit poblat pedregós mig destruït que a penes si aixoplugava un miler d'ànimes. Els hebreus no es prengueren ni la molèstia de conquerir-la.

Aquest poblat, tanmateix, sempre ha abergat santuaris molt antics: set segles abans de Moisès va aparèixer al país de Canaan, a Caldea, un patriarca provinent d'Ur duent darrere seu la seva gent i ramades de cabres. Es deia Abraham i responia a la crida d'un nou Déu, Déu únic, just però intransigent: Jahvè. Abraham va viure a Jerusalem? Va trobar el rei mític Melquisedec, sacerdot de l'Altíssim, que el va beneir i li va oferir pa i vi? És en aquest turó predestinat que Abraham s'avinguà a sacrificar el fill Isaac fins

LES DINASTIES

Havilio, les tombes més antigues...

Quan Abraham Havilio vol visitar els seus avantpassats fa cap al cementiri de Jerusalem: la pedra sepulcral més antiga és la del seu avantpassat Yehiel, enterrat aquí al 1265. Al costat hi ha David el cabalista, mort al 1661; Ximon el rabí; Yitshaq el metge; Xlomó l'escriptor; Elies el poeta; Abraham el metge, mort al 1700, la tomba del qual acaba d'aparèixer a la muntanya de les Oliveres... La família Havilio, una de les més antigues de Jerusalem, va fugir d'Espanya després del 1492 i va arribar a Jerusalem després de passar per Salònica i per Istanbul, o per Portugal

Abraham Havilio.

—on la comunitat jueva fou aspergida amb aigua beneita a l'atri de la catedral de Lisboa per impedir que se n'anessin—. “Era l'exili o la conversió forçosa”, diu Abraham, el seu descendent, que conserva avui la memòria de la família i de la ciutat, que coneix pedra a pedra. A la caixa forta heretada del pare, i que havia pertangut a un cònsol rus, conserva arxius preciosos, documents molt antics que descriuen la història d'aquests sefardites que, al segle XV, aportaren a Jerusalem eficàcia i habilitat. Casa seva és un museu, la seva passió és el passat. Però qui en prendrà el relleu?

que Jahvè no li deturà el braç? La Bíblia ens ho conta, però nosaltres entrem aquí en una narració meravellosa, la del Gènesi, escrita més tard (en el moment de l'exili babilònic, segons alguns experts), amb la preocupació evident d'estrènyer els lligams entre Jerusalem i el poble jueu, aleshores dividit.

“Déu és a Jerusalem”. Si ens limitem a la història de Jerusalem, sembla talment com si el poble jueu, durant el saqueig i la sangonosa conquesta de la “Terra Promesa” (entre els segles XV i XII abans de la nostra era) no s'hagués fixat mai en Jerusalem fins a l'arribada de David, el rei-pastor, “pel-roig, d'ulls bonics i d'agradosa aparença”, que toca meravellosament l'arpa, compon psalms i que, armat únicament d'una fona, venç Goliat, el gegant filisteu. David farà de Jerusalem una vera capital religiosa i política i, sobretot, assentarà les bases d'allò que durant tres mil anys, fins avui mateix, serà la principal característica de la religió jueva: una profunda identificació entre la ciutat, el poble i Déu.

Aquesta evolució no fou evident. Durant segles Jahvè va passejar de desert en desert, amagat dins l'Arca de l'Aliança, un bagul tirat per dos bous sota un jou improvisat i recobert amb una tenda de pell de cabra. Amb el pas del temps s'oblida una mica el seu caràcter sagrat: l'Arca s'estarà vint anys a Qiryat-Yearim, prop de Jerusalem, a casa d'un tal Abinadab. I és aquí que David, reconegut rei dels israelites, anirà a

buscar-la per dur-la a la ciutat elegida com a capital: Jebus, anomenada després Jerusalem. I molt encertadament! Escollint una ciutat “neutra”, deserta des de feia molt, i que no pertanyia a cap de les tribus d'Israel, David fa de Jerusalem el lloc d'una identitat nacional que confirma el seu poder monàrquic. Instal·lant-hi l'Arca, transforma el judaisme, religió de nòmades, en una religió de sedentaris: Jahvè, a través del profeta Natan, demana que, en aquest lloc, li bastessin un temple “de fusta de cedre”, com el palau del rei: mandat que realitzarà amb magnificència Salomó, fill successor de David. Incorporant al seu servei els més grans constructors i els millors arquitectes, fent venir de Tir l'or, la fusta de xiprer i de cedre, Salomó aixeca al cim del Mòria un santuari magnífic. Gent de tot el món conegut hi ve a admirar el temple, resplendent de blancor sota el sol, exhibint els seus atris, els passeigs, les escales de marbre, les tres sales amb portes de cedre, les columnes amb ornaments d'or. Salomó el va dedicar al culte de Jahvè i va dipositar-hi l'Arca: “Que els teus ulls estiguin oberts nit i dia envers aquesta casa on has posat el teu nom... Quan t'hauràs irritat contra la gent del teu poble i els lliuris a l'enemic, i els conqueridors els menin captius al país de l'enemic, llunyà o proper; si es penedeixen de cor... i et pregunuen de cara al país que tu donares als seus pares..., fes-los justícia, perdona el teu poble”. Paraules premonitòries que s'elevan entre la fumera dels sacrificis i el soroll estrepitos dels címbals.

Des d'aleshores, per a tots els jueus, Jerusalem, també anomenada Sion, és més que una ciutat santa: la ciutat de la memòria, el símbol de la unitat, la tradició encarnada en un lloc: “Déu és a Jerusalem, aquesta no pot dubtar”, canten els psalms. En els textos sagrats els pro-

David, el rei-pastor, va fer de Jerusalem una vera capital religiosa i política. David va dur l'Arca de l'Aliança a la ciutat elegida: Jebus.

ARXIU

fetes no parlen del poble ni tampoc d'Israel, diuen sempre "Jerusalem plora" o "les filles de Sion vessen llàgrimes". Si Déu envia un feliç esdeveniment, canten: "Alegra't, Sion". Cada acció de gràcies, cada pregària, cada ritu invoca Jerusalem. El judaisme restarà, després de David, obsidament lligat a un espai mínim, el turó del temple. La Bíblia hi situa la mort d'Adam, el sacrifici d'Abraham, l'arribada del Messies i l'anunci de l'Apocalipsi. A la dimensió religiosa del judaisme d'Abraham i de Moisès, s'hi afegirà una dimensió territorial i política que sosté la història jueva des de fa tres milers d'anys i que resistirà les guerres, les matances i els desterraments.

Temps de guerra. Perquè els successors de Salomó no tindran la seva saviesa. Els cultes idolàtrics fan la seva reaparició a Jerusalem al "Turó dels Escàndols". Dins els palaus s'ordeixen intrigues; els prínceps assassinen els seus germans. Durant tres segles, vint-i-tres reis se succeiran a Jerusalem sota dominació assíria o egípcia. "Si m'abandoneu, si desobeïu les meves lleis i els meus manaments, si serviu uns altres Déus i els adoreu, us expulsaré del país que us he donat" havia profetitzat Jahvè. L'amenaça es va complir. Amb la calor de l'estiu de l'any 597, Nabucodonosor, rei de Babilònia, entra a Jerusalem presa de la fam i la pesta després de divuit mesos de setge. "Tot aquest país de Judà serà devastat i reduït a cendres. Els habitants seran esclaus de les nacions, durant setanta anys", clama el profeta Jeremies. De fet, els habitants, encadenats i sota els assots dels guàrdies babilònics, abandonen en llargues fileres Jerusalem, la qual, darrere d'ells, serà pastura de les flames. En la fosca nit també el temple s'incendia. De matí els nous vencedors rematen l'obra i esbarriren les pedres ennegrides. Jerusalem ja no existeix. El temple ha desaparegut.

A Babilònia els jueus deportats guarden el re-

El rei babiloni Nabucodonosor va destruir el temple de la ciutat al 586 aC i se n'emportà captiva la majoria de la població. Jerusalem ha estat incendiada diverses vegades, i els seus habitants han estat assassinats i deportats amb molta freqüència durant tota la seva història.

cord de la pàtria perduda. "Si mai t'oblidava, Jerusalem, que se'm paralizzi la mà dreta; que se m'encasti la llengua al paladar, si deixés d'anomenar-te, si deixés d'evocar el teu record...", canta el psalmista. Però no tots els jueus senten aquesta nostàlgia. Quan Cir, quaranta-vuit anys més tard, permet als habitants de Judea de tornar al país, la meitat dubta. S'han adaptat a la vida a la vora del Tigris. Renunciaran a tornar a una ciutat "les muralles de la qual no són sinó ruïnes, amb els portals incendiats"? "Crec, afirma R. J. Werblowsky, que el futur del poble jueu es va jugar en aquest moment. L'èxode babilònic és dramàtic, però relativament breu —cinquanta anys és poc, històricament parlant— i els jueus deportats no han tingut temps d'oblidar; els profetes han alimentat el record. Els jueus han conegut l'exili, però ha estat un exili sense desesperació, convertit en una espera durant la qual han viscut en diàspora, reagrupats en sinagogues orientades vers la Jerusalem perduda. Després constaten que Déu no els ha oblidats, que poden tornar a casa, aixecar les ruïnes i reconstruir un temple. Aquesta experiència ha estat una mena "d'assaig general" abans del gran exili, el del segon temple. Crec que sense aquest episodi de l'exili babilònic el judaisme no hauria sobreviscut a les adversitats posteriors". Donem-ne gràcies a Cir!

La Jerusalem recobrada perd la condició de capital i Judea, província persa, es converteix en una colònia grega. Alexandre Magne va detenir-s'hi tal com pretén Flavi Josep, o és una "conta-

LES DINASTIES

Eliacar, l'escola talmúdica... i el ferrocarril

Als seus vuitanta anys, confessats amb un somriure, Raquel Eliacar és encara bella i elegant. Els aristòcrates Eliacar que vingueren d'Espanya al 1492 donaren a Jerusalem alguns rabins —entre ells el gran rabí Eliacar, que fundà l'escola talmúdica i les tres antigues sinagogues de l'antiga ciutat jueva—; homes de negocis com Yussef Navon Bey, que va obrir la primera línia de ferrocarril entre Jerusalem i Jaffa; força diplomàtics i moltes dones maridables de l'alta societat. Raquel recorda la infantesa a la casa familiar del carrer de Jaffa, quan el carrer Ben-Yehudà donava al camp; el seu pare narrant la misèria posterior al 1914 i organitzant sopars populars en què se servien 1.500 menjars el dia; la germana petita oferint un ram de flors a lord Balfour... Actualment els Eliacar es troben repartits per tot el món, però el punt d'encontre és Jerusalem, on Raquel, envoltada de fills i nets perpetua la tradició.

ARXIU

Raquel Eliacar.

ARXIU

lla absurda” com diu Voltaire? En tot cas, el perill, per als jueus religiosos, ve de l'helenisme. No veiem als gimnasos nois jueus jugant nus, a la palestra, disfressats a vegades amb falsos precupis per assemblar-se als grecs? Es congria una revolta i la salvatge repressió dirigida per Antíoc Epífanes no farà sinó fer-la ineluctable. La dirigiran, l'any 168, Judes Macabeu i els seus germans, els quals prenen el poder. Jerusalem esdevé de nou capital d'un regne jueu que durarà vuitanta anys i que després s'enfonsarà en una guerra civil.

L'època romana. Aleshores Roma hi intervé

Jesús i els seus deixebles al jardí de Getsemani, on Crist pregà i fou detingut la darrera nit. És a Jerusalem que es desenvolupen la vida, la predicació i la resurrecció d'aquell que serà *Kristos*, l'Ungit. És també a Jerusalem que els apòstols van rebre l'Esperit Sant el dia de la Pentecosta, esdeveniment fundador de l'església cristiana.

i Pompeu, curiós, vol entrar al temple per saber a què s'assemblava aquesta divinitat jueva, Jahvè. Decebut de no haver-hi trobat res, al Sant dels Sants –l'Arca havia desaparegut amb la destrucció del primer temple–, va exclamar: “Aquí dins no hi ha l'effigie ni del més petit dels Déus! El lloc és buit. No hi ha, doncs, cap misteri!” I amb ferma seguretat autoritza de bell nou el culte, però els jueus mai no oblidaran el sacrilegi ni acceptaran l'aliança amb Roma o els seus representants. Qui en sofrirà més és sens dubte Herodes, un beduí procedent d'Idumea, rei de Judea per la gràcia de Roma, un home intel·ligent, cruel, enamorat de l'esposa, que féu assassinar, i de Jerusalem, que el va arrossinar. Els jueus l'odiaven. Tanmateix els va fer un magnífic obsequi reconstruint el temple, el monument més bonic de tots els temps, dedicat a un Déu, Jahvè, que no era el seu. “Només en quedaren –escriu Renan– grandioses ruïnes i una horrible llegenda”.

Quan Herodes mor el poble de Judea perd fins i tot l'aparença de la seva independència i durant dos mil anys, exactament fins al 1948, Jerusalem no serà mai més capital. Roma afeixuga amb impostos la nova colònia i enforteix el seu domini causant-hi estralls. A Jerusalem els zelotes jueus es revoltan i sota el comandament de Simó Bar Guiora fan front a les legions de Tit. Una vegada assetjats, es refugien al temple, però un legionari romà hi llança una torxa i el temple s'encén, les portes de bronze es fonen i les fustes precioses es cremen. Després els romans ataquen. Aquest dia 9 del mes d'Ab de l'any 70 de la nostra era, i exactament 657 anys després de la destrucció a mans de Nabucodonosor, el temple és destruït completament de bell nou i no serà reconstruït mai més. Jerusalem és incendiada, els habitants són assassinats o deportats; perd el seu nom i tot: una ciutat romana, Aelia Capitolina, s'aixeca sobre les seves ruïnes segons els plans romans. Els jueus seran encara uns proscrits, sota pena de mort, durant dos segles. Judea esdevé Palestina. Un llarg període de dol, d'exili i de submissió s'obre al poble jueu.

Durant el període torbador de la fi del regne d'Herodes, la mort en creu d'un predicador jueu anomenat Jesús el Galileu, que diu que és fill de Déu, devia passar gairebé desapercebuda. Tanmateix és a Jerusalem que es desenvolupen la vida, la predicació, la passió i la resurrecció d'aquell que serà el Crist (*Kristos*, l'Ungit). És també a Jerusalem que els apòstols van rebre l'Esperit Sant el dia de la Pentecosta, esdeveniment fundador de l'església cristiana. I va ser Jesús qui va predir mirant el temple: “No en restarà pedra sobre pedra. Tot serà destruït”. L'ensenyament dels primers apòstols, al començament, s'allunya molt poc de la llei mosaica, i la primera església, la de Jaume, veu en Jesús simplement un messies jueu. Pau de Tars, després d'haver tingut una visió de Crist pel camí de

LES DINASTIES

Xomali, el camp de Booz...”

“Veieu aquest camp davant la casa? És el camp de Booz, ja sabeu, el de la bíblia...” Qostandi Xomali no fa broma. Viu al costat de Betlem, en una casa que pertanyia a una església bizantina del segle IV, convertida en església i convent franciscans que encara hi són. Els Xomali, àrabs i cristians, arribaren el segle XIII, procedents de l'altra part del Jordà. Després es van quedar aquí, obstinadament catòlics, malgrat les persecucions, les matances i les conquestes. “Entre els 792 cristians de la parròquia, hi havia, al 1875, 622 Xomali”, diu Qostandi. L'arbre genealògic de la família cobreix una paret del saló, hi ha una estàtua de Crist al jardí i una de sant Josep al rebedor: “És el nostre patró; el pare i l'avi eren fusters”. Qostandi no ha seguit la tradició familiar: és professor d'universitat, especialista en literatura palestina. Una literatura, diu, que troba la inspiració en el combat polític, però que en un context de pau mostrarà finalment la seva vertadera dimensió.

ARXIU

Qostandi Xomali (a la dreta).

Nuseibah, la clau dels llocs sants

Els Nuseibah arribaren a Jerusalem el segle VII, l'any 638, amb el califa Omar. Són els seus companys d'armes i com ell provenen de la Meca, ço que en fa, probablement, la família musulmana més antiga de la ciutat. També una de les més cèlebres: per impedir que les esglésies cristianes –ortodoxa, etíop, llatina, armènia i copta– es disputessin els llocs sants, el califa va decidir de confiar la clau del Sant Sepulcre als Nuseibah, encarregats d'obrir i tancar cada dia la feixuga porta de fusta que tancava el santuari. Una missió que els Nuseibah han complert fins

avui: l'un d'ells obre cada dia la porta a les tres de la matinada i la tanca a les cinc de la vesprada. Cal dir que les esglésies cristianes no s'han reconciliat i continuen disputant-se cada pedra del Sant Sepulcre. Com a gran família palestina que són, els Nuseibah han donat a Jerusalem alguns ministres, un primer ministre del govern jordà, universitaris i polítics; però recorden amb orgull que en la família les dones han fet un paper preponderant des dels seus avantpassats: de les dones-soldat de les tropes d'Omar a les dones d'avui dia: Samah, directora d'escola, pintora i feminista convençuda, continua alimentant la flama amb dinamisme i bon humor.

Samah Nuseibah.

Damasc, formularà el nou dogma cristià tal com el coneixem actualment: Jesús és fill de Déu i el seu missatge trenca el vincle preferencial instaurat per David entre Déu i el poble elegit. Funda una religió que es declara universal. D'ara endavant l'elegit és aquell qui creu. Quan Jesús va morir en creu, el vel del temple es va enquinçar en dos, diuen les escriptures. El sentit és clar: la mort de Jesús anuncia la fi del temple. Allò que compta ja no és el temple de pedra, sinó Jesús ressuscitat. "No sabeu, escriu sant Pau als corintis, que vosaltres sou un temple de Déu i que l'Esperit de Déu habita en vosaltres? Si algú destrueix el temple de Déu, aquest, Déu el destruirà. Perquè el temple de Déu és sagrat i el temple sou vosaltres". En aquest sentit la nova religió instaura un nou fruit que ja no serà el de la reivindicació política o territorial, sinó un vincle místic amb la "Jerusalem celestial", les portes de la qual són "fetes de pedres precioses", i que supera el temps i l'espai.

Els deixebles ja no necessiten aferrar-se a la Jerusalem terrenal: després de la mort de Crist els apòstols abandonen la ciutat, se'n van a predicar pel món el cristianisme universalista de Pau. Al ma-

teix temps el rabí Yohanan Ben Zakkai decideix d'abandonar també Jerusalem, sotmesa ara a la "purificació ètnica" d'Adrià contra jueus i cristians. El judaisme es converteix en religió d'exili, lligada a la Llei i a la sinagoga. Jerusalem, abandonada pels seus habitants, no és sinó un campament romà.

Tornarà a néixer al segle IV com a ciutat santuari d'un nou cristianisme convertit en religió oficial de l'Imperi romà després de la conversió, a Bizanci, de l'emperador Constantí. Aquesta Jerusalem bizantina –que ha recobrat el nom– resplendirà i es convertirà en el centre de pelegrinatge més important de l'imperi. L'emperadriu Helena, mare de Constantí, hi descobreix les restes de la vera creu. Tot seguit hi fa construir uns magnífics monuments: la basílica del Sant Sepulcre hi era inaugurada l'any 335 davant tres-cents bisbes. Per acollir els pelegrins procedents de tot el món s'hi fan esglésies, hospitals, monestirs; el comerç sagrat marxa tan bé que cal limitar la venda de relíquies, que es multipliquen religiosament. La Jerusalem cristiana participa poc en les baralles teològiques que divideixen i afebleixen Bizanci. Al 514 planta cara a una invasió brutal: els perses sassànides en lluita contra Bizanci prenen la ciutat i, un cop més, la destrueixen. El rei persa Còsroes se n'endú la Santa Creu cap a la seva llunyana capital, Ctesifont. Heraclí el bizantí reprendrà la ciutat i tornarà la Creu al 630. Però ja serà massa tard: de la llunyana Àrabia ja se sent el galop dels genets d'Al·là.

La tercera ciutat de l'islam. Per a l'islam Jerusalem és també una ciutat santa: el seu nom àrab, El Qods, ho demostra. No és vers Jerusalem que es giraven els creients per orar al començament de la revelació corànica quan Mahoma maldava per introduir en l'islam naixent els vells profetes, Abraham, Moisès i Jesús?

El temple romà d'Adrià sobre l'esplanada del temple. L'emperador Adrià va protagonitzar una "purificació ètnica" contra els jueus i cristians de Jerusalem.

Cronologia de Jerusalem (De David a Ben Gourion)

Període bíblic (1004-586 aC)

1004: el rei David fa de Jerusalem la seva capital.

954: el rei Salomó comença la construcció del primer temple.

586: Nabucodonosor, rei de Babilònia, pren la ciutat, cala foc al temple i en deporta els habitants a Babilònia.

Període persa (539-332 aC)

538: Cir, rei dels perses, repatria els exiliats.

Període hel·lènic (320-63 aC)

313: Ptolemeu I, general d'Alexandre Magne, recupera Jerusalem.

164: Judes Macabeu allibera Jerusalem.

Període romà (63 aC-324)

20: el rei Herodes construeix el segon temple.

33: Jesús és crucificat.

70: destrucció del segon temple a mans de Tit.

Període bizantí (324-638)

333: construcció del Sant Sepulcre i més esglésies per Constantí i Helena.

Període musulmà (638-1099)

638: Jerusalem es rendeix al califa Omar.

692: sobre la Roca del sacrifici d'Abraham, Abd al-Malik hi fa construir la catedral de la Roca.

Període de les croades (1099-1260)

1099: presa de Jerusalem per Godefroi de Bouillon.

1187: Saladí conquereix Jerusalem i autoritza els jueus a establir-s'hi.

Període mameluc

(1260-1516)

1260: els mamelucs d'Egipte assetgen Jerusalem i hi regnen dos segles i mig.

Període otomà (1516-1917)

1535: Solimà el Magnífic reconstrueix els murs de Jerusalem.

Període britànic (1917-1948)

1917: entrada a Jerusalem del general Allenby.

Període israelià (1948-1967)

1948: Guerra de la Independència. Ben Gurion proclama l'estat d'Israel i en fa capital Jerusalem oest.

1967: Guerra dels Sis Dies. Jerusalem reunificada sota sobirania israeliana.

I no és a Jerusalem que el profeta fou endut una nit per l'arcàngel Gabriel? Va trobar a la teulada de casa seva, a Medina, el seu cavall Burac –un cavall alat, amb cap de dona i cua de paó– que el va conduir durant la nit cap a Jerusalem. Va arribar a l'atri del temple, lloc sagrat que veié com Abraham se sotmetia a Déu quan es disposava a sacrificar el fill. Aleshores Mahoma amarra Burac a la muralla i, senyalant amb el peu la roca d'Abraham, s'enfila al cel on Al·là li revela la llei corànica... El record de l'episodi del "viatge" (*isra'*) i de l'elevació (*mi'raj*) és recordat en una cèlebre sura: "Lloat sia qui ha portat durant la nit el seu servidor del lloc de culte sagrat al lloc de culte més allunyat, on hem beneït el recinte per mostrar-li alguns dels nostres senyals meravellosos". Per a tot bon musulmà no hi ha cap dubte: Jerusalem és la tercera ciutat santa de l'islam, després de la Meca i de Medina. I és també la ciutat on tindrà lloc el judici final, quan l'àngel Israfil farà sonar la trompeta i reunirà a l'atri del temple els milenars de morts eixits de les tombes. Jerusalem, doncs, s'integra molt aviat al Dar el-Islam (el món musulmà), igual que Síria i Palestina, en la primera onada de conquesta de la gesta dels guerrers de l'islam.

Al 638 el califa Omar es presenta a les portes de Jerusalem amb els seus guerrers ("fills d'Ismael muntats en cavalls i camells, amb el cap arrufat i ornat de cintes i el cos mig nu") per rebre les claus de la ciutat. El patriarca Sofroni, amb una tiara i una clàmide ostentoses, les lliurarà a aquest guerrer, prim i eixut, vestit amb un abric apedaçat. Les condicions de capitulació són benignes: "La vida us serà preservada, els béns protegits i les esglésies respectades. Sem-

ARXIU

Vista aèria actual de la ciutat. A l'esquerra, els nous veïnats de jueus ortodoxos.

pre que pagueu el tribut, només us portarem el bé". Però Omar s'enrabia quan descobreix que els cristians han fet de l'atri del temple un abocador d'escombraries. Fa endreçar el lloc i, girat cap a la Meca, prega i es compromet a construir-hi una casa d'oració. El seu successor, el califa Abd al-Malik, hi construirà al 685 la catedral de la Roca, que allotja la roca sagrada, i després, una mica més lluny, la mesquita d'al-Aqsa, "la llunyana".

Seguint la sumptuositat dels dos temples jueus i l'esplendor de les basíliques bizantines, l'islam també vol impregnar amb el seu art aquest lloc considerat "melic del món" per totes tres religions. La catedral ha arribat intacta fins a nosaltres: cal veure-la a l'alba, quan l'atri és desert, oferint a la mirada els vastos angles accentuats per quatre arcs contrapuntant-se al cel. La basílica, de proporcions agradables, resplendeix gràcies a l'or de la cúpula, dels mosaics verds i blaus de les façanes. L'aire és lleuger. Jerusalem fa aleshores oblidar el seu passat de guerra i de sang per ser només una ciutat màgica, fascinant, banyada de llum i de pau. Jueus i cristians hi han tornat. Durant quatre segles, sota els omeies i després sota els abbàssides la ciutat va conèixer una sort diversa, però continua essent per a tots un important centre de pelegrinatge. El califa Harun al-Raïxid autoritza el seu aliat Carlemany perquè doti Jerusalem amb una abadia, una església i un mercat. A Occident, Jerusalem esdevé lloc mític i fita de viatge alhora.

La cristianització. El desastrós regne d'Hakim el Boig, les exaccions dels nous conqueridors i els turcs seljúcides restitueixen, al segle XI, la situació anterior i dificulten els pelegrinatges. És això que incitarà el papa Urbà II a predicar, al 1095, la primera croada?

Per Jerusalem, la primera croada és sens dubte incompreensible. Els cristians que hi arriben a onades són llatins, molt diferents dels cristians locals orientals; els jerosolimitans els anomenen "franj", els francs. La pesant armadura, el glavi de ferro i els cabells rossos impressionen i esfereixen. El saqueig de Jerusalem del 1099 restarà en les cròniques de l'època com un episodi atterridor i desconcertant: "Durant dos dies els croats es dedicaren a robar i van fer una matança sens parió. No va quedar ni un sol musulmà o jueu viu...", escriu Guillem de Tir. A la mesquita d'al-Aqsa, transformada en cementiri, els francs trepitgen els cossos i caminen sobre la sang. Quan es fa fosc els guerrers, cansats, es renten la roba ensangonada a les fonts i després fan cap devotament al Sant Sepulcre. La ciutat ha perdut tots els habitants. Però caldrà que passi el temps perquè els musulmans compreguin que aquesta invasió d'Occident no era una ràtzia com les altres, sinó més aviat una reivindicació política de la Terra Santa: la primera i última que formularen els cristians (després del saqueig

Una imatge de les filferades desplegadas per l'exèrcit britànic tot al llarg dels carrers de la nova ciutat jueva de Jerusalem l'any 1947. Aquell any el conflicte va tornar a esclatar. Jerusalem, un cop més, fou assetjada, assaltada, ocupada i dividida. Vint anys més tard, ja reunificada, fou proclamada "eterna capital" del nou estat d'Israel.

nou segles serà musulmana.

Després del breu fulgor del regne de Solimà el Magnífic, l'Imperi Otomà, convertit en el malalt d'Europa, s'enfonsa en la decadència de les revolucions de palau. Jerusalem, abandonada pel poder central, només té onze mil habitants, mil dos-cents dels quals són jueus procedents d'Espanya. Ofereix un trist espectacle: "A la vista d'aquestes cases de pedra tancades en un paisatge de pedres, hom es demana si no són els desordenats sepulcres d'un cementiri enmig del desert", escriu Chateaubriand. "Abandonaré la Ciutat Santa —es lamenta Loti— sense haver-hi trobat cap instant de recolliment vertader". Tanmateix els pintors orientalistes ens presenten bells i refinats gravats, i Lamartine hi veu una "tomba resplendent". La guerra del 1914 hi coava fam, misèria, discòrdies polítiques i l'establiment del protectorat britànic. El general Allenby envaeix Jerusalem en el moment que lord Balfour anuncia l'establiment a Palestina d'una llar nacional jueva i que Sir Mac-Mahon promet als àrabs un regne àrab a Palestina i a Jerusalem. Ja tenim els elements del futur conflicte.

Aquest esclata al 1947. Jerusalem, un cop més, és assetjada, ocupada, dividida. Vint anys més tard, ja reunificada, és proclamada "eterna capital" del nou estat d'Israel. És, doncs, la realització d'un somni secular? Això seria oblidar que Jerusalem és la seu disputada de dos nacionalismes i tres religions, i que res no està determinat. Al 1967 Yehudà Amihai escriu: "L'aire que circula per Jerusalem és saturat de precés i de somnis./ Com l'aire de les ciutats industrialitzades/ es fa difícil de respirar". **Josette Alia**

©Le Nouvel Observateur-EL TEMPS
Traducció: Glòria Aleman